

13. Proekt dlya obgovorenniya «Nova shkola» [Elektronny`j resurs] / Rezhy`m dostupu: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>

14. Slasteny`n V.A. Pedagogiy`ka: ucheb. posoby`e dlya stud. vyssh. ped. ucheb. zavedeny`j / V. A. Slasteny`n, Y`. F. Y`saev, E. N. Shy`yanov; pod red. V. A. Slasteny`na. – M. : Y`zdatel'sky`j centr «Akademy`ya», 2002. – 576 s.

15. Fomy`na T. N. Y`nnovacy`onnye technology`y` prepodavany`ya y`nostrannykh yazykov v neyazykovom VUZe / T. N. Fomy`na, T. G. Zelenova // Yaroslavsky`j pedagogy`chesky`j vestny`k. – 2003. #1 (34). – S. 39-47.

16. Xutorskoj A. V. Klyuchevye kompetency`y` kak komponent ly`chnostno-ory`enty`rovannoj parady`gmy obrazovany`ya / A. V. Xutorsky`j // Narodnoe obrazovany`e. – 2003. No2. – S. 58-64.

УДК: 378:016

Оксана Валеріївна Земка,

аспірантка Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: oksi_freude@ukr.net

КРИТЕРІЙ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті наведено результати аналізу науково-педагогічних джерел з проблеми формування підприємницької компетентності, розкрито її структуру, специфіку формування підприємницьких якостей та здатностей у майбутніх учителів технологій. На основі цього визначено критерії оцінювання сформованості підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій. Кожний критерій конкретизується показниками, що дають можливість точніше характеризувати встановлені рівні сформованості означеної компетентності. Узагальнено результати діагностування рівня сформованості підприємницької компетентності у майбутніх педагогів.

Ключові слова: підприємницька компетентність, майбутні вчителі технологій, критерії, показники, рівні сформованості підприємницької компетентності.

Постановка проблеми. Перспективи становлення та успішного розвитку як окремої людини, так і суспільства в цілому безпосередньо залежать від якості освіти. Людський потенціал – це домінуючий фактор будь-якого виробництва. Сучасний рівень розвитку економіки задає вектор освітянській практиці на підготовку конкурентоспроможної в ринкових умовах особистості, наділеної індивідуальними та професійними якостями, що дають змогу розв'язувати задачі в усіх сферах життя та брати на себе відповідальність за результати власної діяльності.

Учитель технологій – це та людина, яка більше за інших наставників у стінах школи залучає дітей та підлітків до суспільно корисної праці, передає їм загальнолюдський трудовий досвід, формує спеціальні вміння та фахову етику, сприяє професійному самовизначенню учнів, адаптує їх до сучасних соціально-економічних умов, має можливість реально підготувати молоде покоління до організації та здійснення підприємницької практики.

Актуальність проблеми визначається необхідністю формування у майбутніх учителів технологій підприємницької компетентності, що обумовлює потребу в розробленні та практичному застосуванні сукупності критеріїв, уточнених показниками, для оцінювання рівнів сформованості у студентів цієї компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіку компетентісного підходу в

навчанні всебічно розглядали С. Бондар, О. Овчарук, С. Шишов, Г. Селевко, І. Галяміна, В. Ягупов, С. Клепко, Ю. Татур, С. Гончаренко, Л. Карпова та ін. Проблеми формування підприємницької компетентності присвятили свої дослідження Н. Морзе, Н. Балик, Ю. Білова, М. Стрельніков, О. Серебренникова, С. Беляєва, Д. Мещеряков О. Хамантурова, та ін. Підготовка вчителя технологій в умовах вищих навчальних закладів стала темою наукових розвідок Н. Янцура, Тверезовської, В. Тенетилової, Т. Ковбаси, А. Коляди, С. Ткачука, А. Цини, Н. Вересоцької та ін. На питаннях підготовки школярів та студентів до підприємницької діяльності сфокусували увагу науковці Р. Шиян, Є. Бобінська, А. Гельбак, А. Герман, Г. Назаренко, Ю. Митрофаненко, О. Сулаєва, А. Чернявський та ін.

Метою статті є аналіз критеріїв, показників та рівнів сформованості підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій.

Виклад основного матеріалу. Одним із основних завдань Національної стратегії розвитку освіти визначається оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку; перехід від процесної до результатної, компетентнісної парадигми освіти [1].

Важливість формування у молодого покоління підприємницької компетентності ми вбачаємо в тому, що підприємництво є одним із стратегічних ресурсів та внутрішніх джерел піднесення ринкової економіки, а для його розвитку потрібні люди, які не тільки добре орієнтуються у господарській сфері, а й володіють підприємницькими знаннями, мають сформовану здатність до інноваційності, творчості, ризику, спроможні генерувати та втілювати в життя нові ідеї, планувати та організовувати підприємницьку діяльність.

На думку Р. Шияна, серед дієвих механізмів плекання підприємництва – використання стратегій багатоаспектного, інтерактивного навчання, діяльнісного та компетентнісного підходів (з наголосом на свідомому самопізнанні учнів та зміні ролі вчителя). Науковець вважає, що підприємливий учитель – не той, хто досяг значних матеріальних статків, а той, хто відчуває покликання, інноватор, ініціативний, активний, творчий, відважний, має почуття власної гідності й уміє побачити те, що не бачать інші. Тому підприємливості може навчити не тільки вчитель економіки, а будь-який інший компетентний педагог [2, с. 20].

Рамка підприємницької компетентності (EntreComp), розроблена Об'єднаним дослідницьким центром (JRC) Європейської комісії від імені Генерального директорату з питань зайнятості, соціальних справ та суспільної інтеграції (DG EMPL), пропонує таку дефініцію підприємливості: це наскрізна компетентність, що застосовується у всіх сферах життя: від піклування про власний розвиток до активної участі у житті суспільства, входження (повторного входження) на ринок праці в якості працівника або самозайнятої особи, а також до заснування будь-якого підприємства (культурного, соціального чи комерційного характеру) [3, с. 2].

За твердженням О. Проценко, головним завданням підприємницької освіти є надання молодим спеціалістам необхідного обсягу практичних навичок ведення бізнесу, планування комплексу практичних дій, формування моделей індивідуального бізнес-проекту, нагромадження знань законів підприємницької діяльності [4, с. 299]. О. Сулаєва визначає підприємницьку компетентність як складову професійної компетентності, що забезпечує спрямованість діяльності випускника на досягнення комерційного результату в реалізації технічних, соціальних та інших проектів. До підприємницьких якостей дослідниця відносить уміння приймати новаторські рішення в стандартних та нестандартних ситуаціях, уміння генерувати ідеї, перетворювати їх на нові технології з метою отримання доходу, оперативно оцінювати всі форми інновацій, не боятися ризикувати, вміти управляти ризиком, бути готовим приймати на себе відповідальність [5].

М. Романова до системи підприємницьких здатностей залучає вміння виконувати економічні розрахунки, проводити маркетингові дослідження, організовувати роботу в групі, обирати організаційно-правові форми підприємств, технологію виробництва продукції, розраховувати деякі податки, дотримуватися норм професійної етики, розробляти бізнес-план,

знаходити підприємницьку ідею [6].

Узагальнюючи результати науково-педагогічних досліджень проблеми підготовки спеціалістів у галузі підприємництва, можемо визначити такі вимоги до випускників навчальних закладів: економічна та юридична грамотність, підприємливість, цілеспрямованість, ініціативність, ризикованість, комунікабельність, здатність до пошуку та обробки релевантної інформації, вміння використовувати новітні інформаційні технології, проектувати та організовувати професійну діяльність, суб'єктність типу особистості.

Специфіку формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій ми вбачаємо в тому, що застосування підприємницьких якостей та набутих здатностей відбувається не в процесі самостійного господарювання, а під час навчання учнів з метою підготовки їхньої інтеграції в сучасне ринкове середовище.

До компонентів підприємницької компетентності Т. Матвеева відносить організаторську, дослідницьку, проектну, інвесторську, правову, управлінську, комунікативну компетентності [7]. Ми погоджуємося з Ю. Біловою, яка розглядає підприємницьку компетентність як сукупність мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного та емоційно-вольового компонентів [8, с. 16].

Задля успішної реалізації мети формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій у процесі професійної освіти необхідно вибудувати систему оцінювання вихідних знань, умінь, навичок, потенціалу студентів та кінцевих результатів цього напрямку педагогічного процесу, що охоплює різноманітність сформованості підприємницької компетентності, критерії та показники якості навчальної діяльності.

М. Євтух розглядає критерії і показники якості навчальної діяльності як сукупність ознак, на базі яких складається оцінка умов, процесу і результату навчальної діяльності, що відповідають поставленим цілям [9, с. 434]. Лайл М. Спенсер та М. Сайн акцентують увагу на тому, що визначення критеріїв чи системи вимірювання, що вирізняла б найкраще, або ефективне, виконання роботи, що вивчається, є першим та найважливішим етапом дослідження [10, с. 96].

На основі аналізу науково-педагогічної літератури, застосування особистісно-діяльнісного підходу з дотриманням умов об'єктивності, адекватності, валідності, комплексності та інтегративності нами було визначено такі критерії оцінювання сформованості підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій: мотиваційно-ціннісний; когнітивний; діяльнісний; особистісно-рефлексивний.

Мотиваційно-ціннісний критерій характеризується позитивним ставленням до підприємництва як суспільного явища, наявністю спрямованості до набуття підприємницької компетентності, усвідомленням особистісної та професійної значущості знань, умінь та навичок у сфері підприємництва для використання в процесі майбутньої педагогічної діяльності, усвідомленою готовністю до вирішення професійних завдань, пов'язаних з необхідністю формування в учнів підприємницьких якостей.

Когнітивний – розкриває наявність базових соціально-економічних знань, що охоплюють знання про нормативно-правове регулювання, технологію організації та розвитку підприємницької діяльності, передумови та принципи успішного ведення бізнесу, а також опанування методики викладання навчальних предметів з урахуванням необхідності формування у школярів підприємницької компетентності.

Діяльнісний – містить сформовані підприємницькі здатності щодо генерування нових ідей, розроблення бізнес-плану, маркетингового дослідження ринку, оцінювання ефективності діяльності підприємства, конструктивного ділового спілкування.

Особистісно-рефлексивний – передбачає наявність підприємницьких якостей, здатність до самоаналізу, об'єктивної самооцінки, самокритики, готовність до подолання труднощів, виявлення та усунення їх причин.

Кожний з критеріїв є своєрідним взірцем, ідеалом, порівняння з яким дає можливість встановити ступінь відповідності отриманих результатів бажаним. Тому критерії оцінювання

конкретизуються показниками, що дають можливість точніше схарактеризувати рівні сформованості підприємницької компетентності (див. табл. 1).

Таблиця 1

Критерії та показники сформованості підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій

Критерії	Показники			
Мотиваційно-ціннісний	Ставлення до підприємництва	Усвідомлення соціальної відповідальності за результати підприємницької діяльності	Наявність внутрішньої мотивації до підприємницької діяльності	Наявність мотивації щодо підготовки школярів до підприємницької діяльності
Когнітивний	Наявність комплексних знань, необхідних для здійснення підприємницької діяльності		Сформованість методичних знань щодо навчання учнів підприємництву	
Діяльнісний	Сформованість здатності до аналізу	Сформованість проектних умінь і навичок	Сформованість організаторських та управлінських умінь і навичок	Сформованість навичок ефективної комунікації
Особистісно-рефлексивний	Сформованість підприємницьких якостей особистості		Здатність до самоаналізу, об'єктивної самооцінки	Сформованість умінь самокорекції

З метою виявлення динаміки процесу формування у майбутніх учителів технологій підприємницької компетентності визначимо рівні її сформованості у студентів.

Високий рівень – *мотиваційно-ціннісний критерій*: цілком позитивне ставлення до практики підприємництва; глибоке усвідомлення високої міри економічної, правової, екологічної відповідальності перед суспільством за результати та наслідки підприємницької діяльності; чітке розуміння необхідності реалізовувати нові проекти зі створення суспільних цінностей, мотивуючись бажанням сприяти науково-технічному поступу суспільства; абсолютне усвідомлення необхідності формування у школярів підприємницької діяльності, особливо учителями технологій; *когнітивний критерій*: глибокі комплексні знання, що відображають розуміння сутності ринкової економіки, є ґрунтовною інформативно-методичною базою для реалізації творчих проектів в галузі підприємницької діяльності; міцні системні знання про різноманітні способи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, використання інноваційних технологій навчання та здійснення контролю в розрізі формування у школярів підприємницьких якостей та здатностей; *діяльнісний критерій*: здатність аналізувати, систематизувати, узагальнювати та обробляти інформацію про стан підприємницького мікросередовища, наявні виробничі фактори для прийняття ефективних ділових рішень; творчий підхід до пошуку нових ідей, вибір найкращих варіантів, уміння правильно розставляти пріоритети, мобілізувати та розподіляти ресурси, експериментувати з різними комбінаціями обмежених ресурсів задля успішної реалізації бізнес-проекту; здатність сміливо приймати виклики, активно ініціювати процеси зі створення цінностей, уміння планувати дії, координувати групову діяльність, брати на себе відповідальність за результати як особистої, так і колективної роботи; уміння працювати в команді, ефективно вести діалог, висловлювати та аргументувати власну точку зору, переконувати співрозмовників, створювати доброзичливу атмосферу спілкування; *особистісно-рефлексивний критерій*: ризик та можливість поразки не лякає, а стимулює до пошуку нових резервів і можливостей; постійний прояв самостійності, ініціативності, креативності, лідерства; стала орієнтація на самоствердження і саморозвиток на основі об'єктивної

самооцінки; постійне прагнення до самовдосконалення, пошук можливостей зміцнення своїх сильних сторін та зменшення або компенсації недоліків.

Достатній рівень – *мотиваційно-ціннісний критерій*: більше позитивне, ніж негативне ставлення до підприємницької діяльності; усвідомлення певної міри соціальної відповідальності за наслідки економічної діяльності за умови пріоритетності мети створення особистого добробуту; досить яскраво виражений інтерес до підприємництва, внутрішні мотиви переважають над зовнішніми, мотивується прагненням виробляти нові блага для задоволення власних та суспільних потреб; позитивне особистісне ставлення до формування у школярів підприємницьких якостей та здатностей, але вчителю технології відводиться другорядна роль у цьому процесі; *когнітивний критерій*: загальні теоретичні знання про економічну сутність сучасного суспільства, основні поняття, специфіку, технологію підприємницької діяльності, необхідні для здійснення підприємницької практики; цілісно-комплексні уявлення про методи, прийоми, організаційні форми навчання учнів підприємству, не вистачає самостійності та гнучкості під час моделювання і прогнозування результатів педагогічного процесу; *діяльнісний критерій*: здатність аналізувати конкретні ситуації повсякденного ділового життя, використовуючи знання основ підприємництва, але виникають проблеми з визначенням релевантності наявної інформації; здатність самостійно знаходити інформацію і використовувати її для започаткування нової діяльності, уміння скласти тактичний план дій, але при створенні бізнес-плану необхідна стороння допомога; нечітко виражена здатність до ефективного розподілу і використання ресурсів; здатність виявляти ініціативу щодо реалізації окреслених цілей, певна незалежність у виконанні доручених завдань, але допускається можливість відступити при виникненні труднощів, проблематично брати на себе відповідальність; володіння культурою ділового спілкування, уміння працювати в команді, висловлювати власну думку, але не чітко простежується здатність ефективно моделювати початок, перебіг та завершення ділового спілкування, прогнозувати його результат; *особистісно-рефлексивний критерій*: певна незалежність та самостійність при виконанні виробничих завдань, здатність до поміркованого ризику, ініціативність щодо реалізації окреслених цілей, бракує креативності; здійснення самооцінки шляхом самоконтролю, самодіагностики, осмислення труднощів та наслідків діяльності; здатність виявляти інтелектуальні та вольові зусилля для корекції досягнутих результатів.

Середній рівень – *мотиваційно-ціннісний критерій*: нейтральне ставлення до підприємництва; слабо виражене розуміння соціально-економічної відповідальності за наслідки господарської діяльності перед іншими суб'єктами економічних відносин; обмежена потреба в самореалізації та самовираженні, надається перевага передбачуваним, неризиковим ситуаціям, слабкий інтерес до підприємництва; недостатнє розуміння закономірності підготовки учнів до підприємництва, зокрема на уроках трудового навчання та технологій; *когнітивний критерій*: поверхневі знання про зміст, мету, принципи та способи здійснення тих чи інших видів підприємницької діяльності, обмежена здатність до самостійного пошуку необхідної інформації; неповні знання методичних основ проведення різних форм урочної та позаурочної діяльності учнів, основних положень теорії управління пізнавальною діяльністю; *діяльнісний критерій*: часткова здатність здійснювати формальний та змістовий аналіз бізнес-ситуації, незначна можливість прийняття самостійного рішення без допомоги наставника; обмежена здатність генерувати нові підприємницькі ідеї, особливо в ситуаціях невизначеності та ризику, недостатньо сформовані вміння втілювати задуми та конструктивні рішення на практиці; виникають труднощі під час пошуку можливостей для створення продукту; неповна здатність самостійно розв'язувати підприємницькі задачі, виявляти активність та брати на себе відповідальність за прийняття рішень, легко і часто відступається у процесі вирішення складних виробничих питань; подекуди виникають проблеми під час роботи в команді, незначна здатність слухати співрозмовників, коректно відповідати на запитання та корегувати власну мовленнєву поведінку за умови зміни ситуації ділового спілкування; *особистісно-рефлексивний критерій*: помірковане прагнення отримувати новий досвід та практичні

уміння, обмежена здатність до самостійної діяльності, ризику, незначні творчі здібності; обмежена здатність до самоаналізу та об'єктивної самооцінки діяльності, виникає потреба в оцінюванні третьою особою; часткова сформованість умінь поопераційного самоконтролю та самокорекції, необхідність сторонньої допомоги.

Низький рівень – *мотиваційно-ціннісний критерій*: негативне ставлення до підприємницької практики; нівельоване розуміння соціальної відповідальності, натомість виявлення бажання збагатитися за рахунок інших членів суспільства; відсутній інтерес до підприємницької діяльності, зовнішні мотиви превалюють над процесуально-змістовними, мотиви уникнення невдач – над мотивами прагнення до успіху; негативне особистісне ставлення до формування у школярів підприємницької компетентності, нівелювання ролі вчителя технологій у цьому процесі; *когнітивний критерій*: фрагментарні знання, що характеризуються початковими уявленнями про економічні процеси, явища, механізми практичної реалізації підприємницької діяльності; мінімальні знання методики підготовки учнів до підприємницької практики, що унеможлиблює досягнення позитивних результатів навчального процесу; *діяльнісний критерій*: нездатність аналізувати ринкову ситуацію, наявні виробничі та фінансові ресурси підприємства для прийняття адекватного ділового рішення; неспроможність самостійно знаходити ідеї та визначати цілі підприємницької діяльності, передбачати кінцевий результат, досить обмежене вміння виконувати узагальнений алгоритм проектування, знаходити можливості для створення продукту; відсутність ініціативи, самостійності, організаторських та управлінських умінь, потреба в постійному керівництві з боку наставників, надається перевага пасивній, виконавській діяльності; нейтральне ставлення до спільної діяльності, відсутність прагнення до встановлення ділових стосунків, взаємодопомоги під час роботи в команді, невміння висловлювати та відстоювати особисту думку; *особистісно-рефлексивний критерій*: невпевненість у власних силах, відсутність самостійності, ініціативності, креативності, здатність легко відступатися від своїх намірів; неспроможність самостійно оцінити рівень виконаної роботи, власних можливостей; невміння узгоджувати послідовність дій з орієнтовною оцінкою витрат часу, сил та інших наявних ресурсів.

З метою діагностування рівня сформованості підприємницької компетентності у майбутніх педагогів нами було відібрано оптимальні методи моніторингу та розроблено комплексний опитувальник.

Для встановлення кількісних і якісних індивідуальних розходжень оцінювання за мотиваційно-ціннісним критерієм використовувалось тестування. Кожний з чотирьох варіантів закритих відповідей тесту відносить результат опитування до одного з визначених рівнів сформованості підприємницьких якостей або здатностей за певним показником. Під час розроблення тестів дотримувались вимог об'єктивності оцінювання результатів, валідності, надійності, діагностичної цінності, репрезентативності, зрозумілості за змістом і простоти застосування.

За когнітивним критерієм ми визначали сформованість системи економічно-правових знань, необхідних для здійснення підприємницької діяльності, та методичних знань щодо навчання учнів підприємництва на основі особистісно-орієнтованого та компетентісного підходів. У якості інструменту діагностування знань нормативно-правової бази, що включає процедуру реєстрування підприємницької діяльності, застосували тести. Для перевірки ступеня розуміння основних економічних категорій, механізмів підприємницького господарювання, студентам було запропоновано виконати завдання на встановлення відповідності між поняттями та дефініціями, розв'язати задачі.

Визначенню сформованості методичних знань щодо навчання учнів підприємництва сприяло застосування методики аналізу продуктів діяльності. Студентам необхідно було розробити фрагмент уроку технологій на тему «Технологія створення банку ідей» (10 кл.), обравши доцільні методи навчання, визначивши, які знання, вміння і навички підприємницької діяльності можна формувати впродовж навчального процесу.

Рівні сформованості здатностей до аналізу, проектних, організаторських, управлінських умінь і навичок, що є складовими діяльнісного критерію, визначали за результатами виконання таких завдань:

1) Запропонуйте, якомога більше варіантів підприємницької діяльності з використанням таких ресурсів, як деревина і тканина.

2) Уявіть, що Ви обрали один із запропонованих варіантів у якості власного бізнесу. Назвіть послідовність дій щодо організації Вашого підприємства. Для своєї фірми: а) придумайте назву; б) визначте місію; в) створіть рекламний слоган.

3) Назвіть якнайбільше факторів, що необхідно врахувати у процесі складання бізнес-плану Вашого малого підприємства.

4) Оцініть перспективи прибутковості новоствореного підприємства з урахуванням маркетингового середовища Вашого населеного пункту.

Особистісно-рефлексивний критерій синтезує показники сформованості підприємницьких якостей особистості, здатності до самоаналізу, об'єктивної самооцінки, самокорекції. Для визначення діагностування за цим критерієм з-поміж інших методів ми надали перевагу тестуванню.

На основі розроблених критеріїв та показників, із застосуванням адекватних методик нами було проведено визначення рівнів сформованості підприємницької компетентності майбутніх учителів технологій. Діагностикою було охоплено 197 осіб. З них 187 студентів випускних курсів бакалаврату Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка, Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Шевченка, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г. Сковороди та 10 студентів IV курсу Професійно-педагогічного коледжу ГНПУ ім. О. Довженка.

Результати діагностики за мотиваційно-ціннісним критерієм можна вважати найкращими. У цілому ставлення студентів до підприємництва більш позитивне, ніж негативне, є певне усвідомлення відповідальності за наслідки господарської діяльності перед суспільством, але питання власного добробуту ставляться на перше місце в порівнянні із загальносуспільними потребами. Наряду з цим виявлено недостатню особистісну потребу в становленні та самореалізації через практику підприємницької діяльності, а також слабо виражене розуміння логіки підготовки дітей та підлітків до підприємництва у рамках шкільного навчання, особливо учителями технологій. Аналіз мотивувальних факторів дав можливість з'ясувати, що 7 % студентів виявили високий рівень мотивації, 39 % – достатній, 36 % – середній і 18 % – низький.

Недостатніми виявилися і знання, необхідні для здійснення підприємницької практики, зокрема нормативно-правової бази, механізмів організації та реалізації самостійної господарської діяльності. Прогалини у засвоєнні методичних знань щодо навчання учнів підприємництва стали причиною того, що більшість майбутніх педагогів не змогла запропонувати власну ефективну модель уроку технологій з метою формування у школярів підприємницьких здатностей. Відсоткові співвідношення результатів (середній рівень – 48 %, низький – 30 %, достатній – 17 %, високий – 5 %) зміцнили наші позиції щодо необхідності озброєння майбутніх учителів технологій комплексними знаннями як з основ підприємницької діяльності, так і методики формування підприємницької компетентності в учнів.

Узагальнені дані рівнів сформованості підприємницької компетентності за особистісно-рефлексивним критерієм показали, що високий рівень властивий 2 % респондентів, достатній – 19 %, середній – 44 %, низький – 36 %.

Серед визначених нами критеріїв підприємницької компетентності домінантним вважаємо діяльнісний, позаяк він більшою мірою дозволяє виявити результативність застосування на практиці сформованих якостей та здатностей особистості. Отримані діагностичні дані засвідчили, що більшість студентів продемонстрували середній рівень (42 %), на низькому рівні – 33 %, достатній – 21 %, і, зрештою, високий рівень продемонстрували лише 4 % студентів.

Висновки. Визначені нами критерії та показники діагностики рівня сформованості підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій максимально відображають структуру та зміст даної компетентності. Залежно від міри прояву мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного та особистісно-рефлексивного критеріїв, уточнених об'єктивними показниками, сформованість у студентів підприємницьких якостей та здатностей диференціюється на високий, достатній, середній та низький рівні.

Невисокі результати оцінювання рівня сформованості підприємницької компетентності дають підстави вбачати перспективи подальших досліджень у проектуванні та апробації педагогічних форм та методів, спрямованих на вдосконалення процесу формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій.

Список використаних джерел та літератури

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>.
2. Уроки з підприємницьким тлом : навчальні матеріали / за заг. ред. Е. Бобінської, Р. Шияна, М. Товкало. – Варшава : Сова, 2014. – 398 с.
3. Vasigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y., Van den Brande, G. (2016). EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. Люксембург: Publication Office of the European Union; EUR 27939 EN; doi:10.2791/593884
4. Проценко О. Підприємницькі уміння як складник життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів / О. Проценко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 30 (83). – С. 298–301.
5. Сулаева Е. П. Формирование предпринимательской компетентности у студентов техникума : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Елена Петровна Сулаева. – Шуя, 2011. – 151 с.
6. Романова М. Ю. Подготовка старшеклассников к предпринимательской деятельности в условиях профильного обучения (на примере социально-экономического профиля) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / М. Ю. Романова. – Москва, 2007. – 27 с.
7. Матвеева Т. М. Формирование предпринимательской компетенции старшеклассников : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Т. М. Матвеева. – Москва, 2001. – 20 с.
8. Білова Ю. А. Поняття та структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців економічного профілю / Ю. А. Білова // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 7 (50). – Рівне : РДГУ, 2013. – С. 15–17.
9. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень ; Акад. пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
10. Спенсер Л. М. Компетенции на работе. Модели максимальной эффективной работы / Л. М. Спенсер; пер. с англ. – М. : НРРО, 2005. – 384 с.

Оксана Валерьевна Земка,

аспирант Глуховского национального педагогического
университета имени Александра Довженко,
e-mail: oksa_freude@ukr.net

КРИТЕРИИ, ПОКАЗАТЕЛИ И УРОВНИ СФОРМИРОВАННОСТИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ

В статье приведены результаты анализа научно-педагогических источников по проблеме формирования предпринимательской компетентности, раскрывается её структура, специфика формирования предпринимательских качеств и способностей у

будущих учителей технологий. На основании этого определены критерии оценки сформированности предпринимательской компетентности у будущих учителей технологий. Каждый критерий конкретизируется показателями, которые дают возможность более точно охарактеризовать установленные уровни сформированности обозначенной компетентности. Обобщены результаты диагностирования уровня сформированности предпринимательской компетентности у будущих педагогов.

Ключевые слова: предпринимательская компетентность, будущее учителя технологий, критерии, показатели, уровни сформированности предпринимательской компетентности.

Oksana Zemka,

Postgraduate of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv
national pedagogical university,
e-mail: oksa_freude@ukr.net

CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCY AMONG FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGY

Introduction. *The current level of economic development directs educational practice to prepare competitive individual in the market conditions. A teacher of technologies more than other school mentors attracts children and adolescents in socially useful work, creates special skills, promotes professional self-determination of students and has the opportunity to really prepare the younger generation for the organization and implementation of business practices. The actuality of the problem is determined by the need of formation the business expertise of future teachers of technology, which causes the need for the development and practical application of the totality of the criteria, specified by indicators, to evaluate the levels of competence of the students.*

Purpose. *The analysis of criteria, indicators and the levels of entrepreneurial competence of future teachers of technology.*

Methods. *The analysis of scientific and reference literature, laws and regulations, the methods of quantitative and qualitative analysis, synthesis, generalization, pedagogical observation, questioning, learning the results of students' performance.*

Results. *The article reveals the concept of entrepreneurial competence, its structure, the specifics of forming this competence in the future teachers of technology. Based on the analysis of scientific and educational literature we have identified the following evaluation criteria of entrepreneurial competence of future teachers of technology formation: motivational-value; cognitive; activity; personal-reflective. Each evaluation criterion is specified by parameters, enabling more accurately characterize levels of entrepreneurial competence.*

Motivational-value criterion: 1) attitudes towards entrepreneurship; 2) awareness of social responsibility for the business activities; 3) the existence of internal motivation for entrepreneurship; 4) availability of motivation to prepare students to entrepreneurship. Cognitive criterion: 1) availability of comprehensive knowledge required for business; 2) formation of methodological knowledge about student learning entrepreneurship.

Activity criterion: 1) formation of analysis ability; 2) formation of design skills; 3) formation of organizational and management skills; 4) formation of effective communication skills. Personal-reflective criterion: 1) formation of entrepreneurial personality qualities; 2) the ability to self-examination, objective self-assessment; 3) formation of self-correction skills.

In order to identify the dynamics of the process of formation of competence there was defined high, middle and low level of formation of the students. To diagnose the level of formation of entrepreneurial competence of future teachers we have selected the optimal methods for monitoring and have developed a comprehensive questionnaire. The experiments data showed that most students

have shown the average (42%), low - 33%, sufficient - 21%, and finally demonstrated a high level of only 4% of students.

Originality. For the first time the criteria, indicators and levels of entrepreneurial competence of future teachers of technology were developed.

Conclusion. We determined criteria and diagnostic indicators of entrepreneurial competence formation of future teachers of technology as much as possible to reflect the structure and content of this competence. Depending on the degree of manifestation of the criteria specified by objective indicators, the formation of the students entrepreneurial skills and abilities differentiates on high, sufficient, medium and low level. Low experimental results give a reason to see prospects for further research in the design and testing of pedagogical forms and methods aimed at improving the process of formation of entrepreneurial competence of future teachers of technology.

Key words. entrepreneurial competence, future teachers of technology, criteria, indicators, levels of entrepreneurial competence.

References

1. Natsional'na stratehiya rozvytku osvity v Ukrayini na period do 2021 roku : skhvaleno Ukazom Prezydenta Ukrayiny vid 25 chervnya 2013 roku #344/2013 [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu : <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>.
2. Uroky z pidpryyemnyts'kym tlom : Navchal'ni materialy / Za zah. red. E. Bobins'koyi, R. Shyyana, M. Tovkalo. – Varshava : Sova, 2014. – 398 s.
3. Bacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y., Van den Brande, G. (2016). *EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework*. Lyuksemburh: Publication Office of the European Union; EUR 27939 EN; doi:10.2791/593884
4. Protsenko O. Pidpryyemnyts'ki uminnya yak skladnyk zhyttyevoyi kompetentnosti uchniv profesiyno-tekhnichnykh navchal'nykh zakladiv / O. Protsenko // *Pedahohika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchiiy i zahal'noosvitniy shkolakh*. – 2013. – Vyp. 30 (83). – S. 298-301.
5. Sulaeva E.P. Formyrovanye predprynymatel'skoy kompetentnosti u studentov tekhnikyuma : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / Sulaeva Elena Petrovna. – Shuya, 2011. – 151 s.
6. Romanova M. Yu. Podgotovka starsheklassnykov k predprynymatel'skoy deyatel'nosti v uslovyakh profyl'noho obuchenyya (na prymere sotsyal'no-ekonomycheskoho profilya) : avtoref. dys. na soyskanye uchen. stepeny kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 «Obshchaya pedahohyka, ystoriyya pedahohyky y obrazovanyya» / M. Yu. Romanova. – Moskva, 2007. – 27 s.
7. Matveeva T. M. Formyrovanye predprynymatel'skoy kompetentsyy starsheklassnykov : avtoref. dys. na soyskanye uchen. stepeny kand. ped. nauk : 13.00.01 «Obshchaya pedahohyka, ystoriyya pedahohyky y obrazovanyya» / T. M. Matveeva. – Moskva, 2001. – 20 s.
8. Bilova Yu. A. Ponyattya ta struktura pidpryyemnyts'koyi kompetentnosti maybutnikh fakhivtsiv ekonomichnoho profilyu / Yu. A. Bilova // *Onovlennya zmistu, form ta metodiv navchannya i vykhovannya v zakladakh osvity : zbirnyk naukovykh prats'. Naukovi zapysky Rivnens'koho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*. – Vypusk 7 (50). – Rivne : RDHU, 2013. – S. 15 – 17.
9. *Entsyklopediya osvity* / hol. red. V. H. Kremin' ; Akad. ped. nauk Ukrayiny. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
10. Spenser L. M. *Kompetentsyy na rabote. Modely maksimal'noy effektivnoy raboty* / L. M. Spenser; per. s anhl. – M. : HIPPO, 2005. – 384 s.